think tank
racionální politiky
závislostí

Ústav pro společenský výzkum a vzdělávání, z.ú
Hilleho 1842/5, 602 00
Brno, Česká republika
IČ: 06052363

STANOVISKO K SYNTETICKÝM A SEMI-SYNTETICKÝM KANABINOIDŮM

Úvod

Syntetické kanabinoidy jsou uměle vytvořené látky, které napodobují účinky přírodních kanabinoidů obsažených v konopí. Mají odlišnou chemickou strukturu než přírodní kanabinoidy. Původně byly vyvinuty pro vědecké účely, zejména k výzkumu endokanabinoidního systému a jako potenciální terapeutické prostředky. V České republice se syntetické kanabinoidy poprvé objevily kolem roku 2010, kdy došlo k jejich rychlému rozšíření prostřednictvím kamenných i internetových obchodů. Navzdory jejich zákazu se na nelegálním trhu stále objevují nové a nebezpečné varianty těchto látek s vysokou potencí a toxicitou. Specifickým rizikem nelegálního trhu je nemožnost kontroly kvality látek a jejich kontaminace neznámými a potenciálně nebezpečnými sloučeninami a toxickými příměsemi. To zvyšuje rizika závažných zdravotních následků pro uživatele, představuje trvalou výzvu pro veřejné zdraví a vyžaduje neustálou pozornost ze strany regulačních orgánů.

Na trhu se objevují také tzv. semi-syntetické kanabinoidy, tj. látky, které se mohou vyrábět chemickou syntézou, ale jsou strukturou a účinky shodné s přírodními kanabinoidy a často se v rostlině konopí nachází v malých koncentracích. V současnosti nejznámějším a nejprozkoumanějším je bezpochyby hexahydrokanabinol (HHC). Ten byl nedávno podroben hodnocení v rámci Systému včasného varování před novými psychoaktivními látkami v ČR (EWS) a také Světové zdravotnické organizace (WHO). Tato hodnocení ukazují, že HHC má relativně příznivý bezpečnostní profil ve srovnání s jinými kanabinoidy, jinými syntetickými látkami celkově nebo s alkoholem. Navzdory tomu některé státy, včetně ČR, přistoupily k jeho zákazu, což mělo očekávané nechtěné důsledky.

Zákazy dobře prozkoumaných a relativně bezpečných kanabinoidů jako je HHC, mohou vést k tomu, že uživatelé hledají alternativy mezi méně prozkoumanými a potenciálně nebezpečnějšími syntetickými látkami na nelegálním trhu. Tento posun může zvýšit riziko zdravotních komplikací a ztížit kontrolu nad nabídkou psychoaktivních látek. Je proto důležité pečlivě zvažovat kontrolní opatření a upřednostňovat regulační přístupy založené na vědeckých důkazech a hodnocení rizik jednotlivých látek.

Od 1. ledna 2025 je v ČR účinný nový moderní regulační rámec pro psychoaktivní látky. Ten umožňuje rozlišovat mezi psychoaktivními látkami na základě jejich potenciální škodlivosti a nebezpečnosti nebo léčebného potenciálu. Zahrnuje i tzv. psychomodulační látky, které budou moci být uváděny na trh jako produkt svého druhu, a také tzv. zařazené psychoaktivní látky, které budou moci být vládou rychle zakázány, ale jejich kontrola nebude znamenat riziko vysokých trestů pro uživatele, jako je tomu v případě tzv. omamných a psychotropních látek (nelegálních drog).

Doporučení

Pro účinnou regulaci a kontrolu kanabinoidů, ale také jiných psychoaktivních látek, je zásadní provést důkladné hodnocení rizik spojených s jednotlivými látkami (tento postup je detailně popsán v novele zákona o návykových látkách). Na základě tohoto hodnocení by mělo být

Ústav pro společenský výzkum a vzdělávání, z.ú
Hilleho 1842/5, 602 00
Brno, Česká republika
IČ: 06052363

rozhodnuto, zda konkrétní látka bude zcela zakázána, nebo zařazena do kategorie psychomodulačních látek s přísnou regulací, umožňující nabídku dospělým občanům. Nově zavedený proces hodnocení rizik psychoaktivních látek zahrnuje identifikaci látky, rychlé zhodnocení jejích farmakologických a toxikologických vlastností, míry psychoaktivity a potenciálu vyvolat závislost. Mezioborová komise následně provede zhodnocení dostupných informací, včetně analýzy zdravotních a společenských dopadů užívání látky. Pokud je rizikovost látky nízká nebo akceptovatelná, měla by být zařazena mezi psychomodulační látky (PML), které podléhají specifické regulaci zaměřené na kontrolu kvality, omezení prodeje mladistvým a jasné označování produktů.

Zavedení přísné kontroly kvality a bezpečnosti psychoaktivních produktů je klíčové pro ochranu veřejného zdraví. To zahrnuje stanovení chemických a mikrobiologických limitů, jednotkové balení s omezeným množstvím účinné látky a jasné označení výrobků, které poskytuje spotřebitelům všechny relevantní informace včetně zdravotních a bezpečnostních varování. Omezení prodeje pouze na specializované prodejny s povolením Ministerstva zdravotnictví, zákaz prodeje dětem a mladistvým a zákaz marketingu jsou nezbytnou součástí prevence rizikového užívání psychoaktivních látek.

Podpora vzdělávacích kampaní informujících veřejnost o rizicích spojených s užíváním psychoaktivních látek je dalším důležitým krokem. Informovanost může snížit poptávku po nebezpečných látkách a podpořit zodpovědné užívání regulovaných psychomodulačních látek mezi dospělými. Implementace těchto opatření vyžaduje spolupráci mezi vládními institucemi, odborníky a veřejností. Cílem je vytvořit vyvážený přístup, který minimalizuje rizika spojená s užíváním psychoaktivních látek, chrání zranitelné skupiny a zároveň respektuje práva dospělých na informované rozhodování.

Závěr

Vzhledem k rozmanitosti kanabinoidů a dalších psychoaktivních látek je nezbytné přijmout vyvážený přístup k jejich regulaci. Zákazy látek s relativně nízkým rizikem, jako je HHC, mohou neúmyslně podpořit užívání nebezpečnějších syntetických kanabinoidů, což zvyšuje zdravotní rizika pro uživatele. Proto je důležité rozlišovat mezi jednotlivými látkami na základě vědeckých poznatků a přizpůsobit regulaci jejich specifickým vlastnostem.

Doporučujeme, aby tvůrci politik upřednostňovali strategie harm reduction, které se zaměřují na minimalizaci negativních dopadů užívání kanabinoidů. To zahrnuje regulaci bezpečnějších látek jako HHC, kontrolu kvality produktů a vzdělávací kampaně informující veřejnost o možných rizicích. Takový přístup, založený na vědeckých důkazech, může účinněji chránit veřejné zdraví a zároveň respektovat individuální svobody.